

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА
РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА
НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ЗА
ИНТЕЛИГЕНТЕН РАСТЕЖ

МУЗИКАЛНОФОЛКЛОРЕН АРХИВ

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИЗКУСТВАТА

История

04

Съдържание

05

Музикалнофолклорният
архив в издания

07

За базата данни

09

Музикалнофолклорният архив на Института за изследване на изкуствата е най-старият и най-богатият български научен архив за музическите изяви в традиционната култура, за нейните обредни и празнични практики. Съдържа писмени, аудио и видео документи с времеви обхват от края на XIX век до наши дни. Неговата мисия е да съхранява, опазва и да осигурява достъп до публикувани и непубликувани документи от музикалнофолклорното наследство на България.

Както правни, така и етични основания налагат ползването на документите единствено за научни, научно-приложни и образователни цели. Копия се предоставят в ограничен режим съгласно Правилника за дейността на Националния научен център за опазване на културно наследство при ИИИЗк.

История

Музикалнофолклорният архив е събран от редица български музикални фолклористи: Васил Стоин, Ангел Букорещлиев, Константин Загоров, Павел Стефанов, Христо Илиев Леков и др. (20-те и 30-те години на XX век); Райна Кацарова (от 1928 до 60-те години на XX век), Иван Качулев, Елена Стоин, Николай Кауфман, Тодор Тодоров, Тодор Джиджев, Вергилий Атанасов, Анна Илиева, Любен Ботушаров, Петър Лъондев и др.

Създаден е през 20-те години на XX век и първоначално е съхраняван в Народния етнографски музей. В началото на 50-те години е прехвърлен към новосъздадения Институт за музика (впоследствие Институт за музикознание) при Българската академия на науките. Архивът се запазва в рамките на тази институция и при неколкочестните реформи, променяли името и структурата ѝ, до днешния Институт за изследване на изкуствата.

Наред с ръководилите го през годините Райна Кацарова, Елена Стоин, Иван Качулев, Вергилий Атанасов, Тодор Тодоров и Елисавета Вълчинова-Чендова, в Музикалнофолклорния архив са оставили своята следа и пряко ангажираните с обработването му учени и специалисти като Данка Заякова, Свобода Стоянова, Румяна Томалевска, Красимира Минева, Лидия Петрова, Иван Кумичин, Анна Илиева, Мира Пешева, Явор Димитров, Даниела Нушкова, Маргарита Попова, Радка Попова, Иванка Влаева, операторите Йосиф Григоров и Севдалин Кулев и фотографите Мила Балан и Пенчо Линов. В последните десетилетия в архива активно работят Мария Кумичин, Диана Данова-Дамянова, Алекс Нушев, Бистра Михайлова, Светла Нейкова и Ивайло Първанов.

Райна Кацарова документираща танци, 1954 г.

Иван Качулев записва саз, 1954 г.

Елена Стоин с информаторки, 1958 г.

Елена Стоин записва песни в с. Долно Кобиле, Кюстендилско, 1958 г.

Съдържание

Музикалнофолклорният архив съдържа:

Материали на хартиени носители

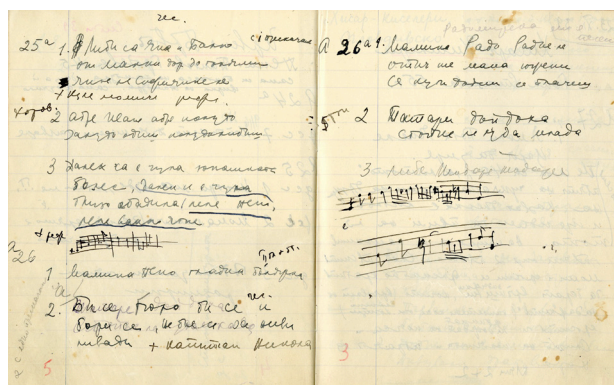
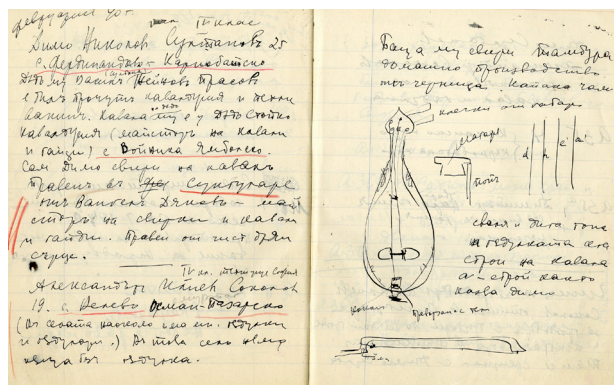
Най-ранният документ от този масив е от 1891 г. Съхраняват се оригинали на материали от теренната работа на музикалните фолклористи (нотозграми и текстове на песни, ръкописни тетрадки със записки от теренни проучвания, бележници, нотни тетрадки), техни копия и преписи, както и описи и нотни дешифриции на звукови документи. Запазени са и програми от документирани фестивали и събори на народното творчество.

Фономатериали

- грамофонни плочи (около 1200 с теренни записи, правени между 1938 и средата на 50-те години);
 - магнетофонни ленти (около 4700 бр. с теренни звукозаписи от периода между 1954 и 1980-те години);
 - аудиокасети (записвани след 1990 г.);
- дигитални носители (с теренни материали след 2000 г.) след 2000 г. 310 бр.

Видеоматериали

- филмови ленти (над 160 000 метра) с теренни материали, снимани между 1953 и края на 1980-те);
- различни формати видеокасети (U-MATIC, VHS – записвани между 1986 и 1995, около 120 бр).

Страници от теренна тетрадка на Райна Кацарова, АИИИЗК МФА, п. 161, № 1963

Фотоматериали

Материалите са събирани при теренната работа на музикалните фолклористи (експедиции, командировки, документирание на различни събори на народното творчество, в т.ч. и на издания на Националния събор в Копревщица, надпявания, надсвирвания, и т.н.).

В много случаи информацията за документираните единици е разпределена в различни допълващи се помежду си носители.

Райна Кацарова записва гайдар с фонограф „Престо Ню Йорк“, вероятно 40-те години на XX век

Райна Кацарова и Йосиф Григоров по време на теренен видеозапис, 1961 г. Копревщица

Райна Кацарова и Тодор Тодоров по време на теренна работа през 1956 г.

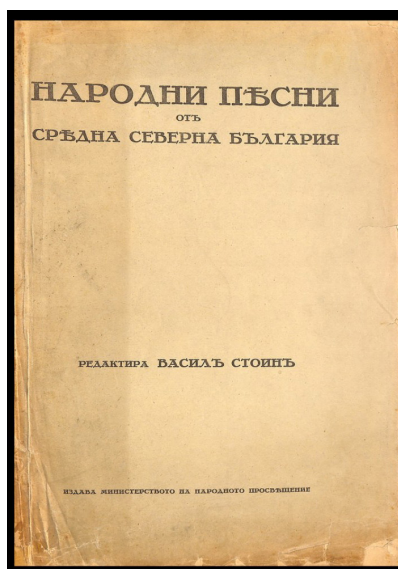
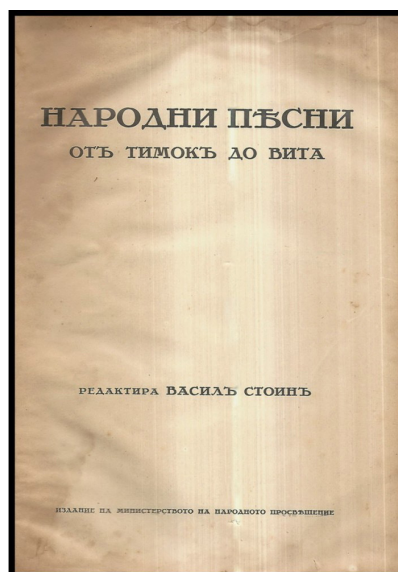

Любен Ботушаров документира фолклорен фестивал, вероятно 70-те години на XX век

Музикалнофолклорният архив в издания

Сборници с народни песни:

- Стоин, Васил (съст. и ред.). Народни песни от Тимок до Витя. София, 1928;
- Стоин, Васил (съст. и ред.). Народни песни от Средна Северна България. София, 1931;
- Стоин, Васил (съст. и ред.). Родопски песни. София, 1934;
- Български народни песни от Източна и Западна Тракия. Нотирани и записани от Васил Стоин. София: Тракийски научен институт, 1939.
- Кацарова, Райна (съст. и ред.). Народни песни от Западните покрайнини. Нотирал и записал Васил Стоин. София: БАН, 1959;
- Кацарова, Райна, Иван Качулев и Елена Стоин (съст. и ред.). Народни песни от Североизточна България. Т. 1. София: БАН, 1962;
- Кауфман, Николай и Тодор Тодоров (съст. и ред.). Народни песни от Югоизточна България – Пирински край. Т. 1. София: БАН, 1967;
- Кауфман, Николай и Тодор Тодоров (съст. и ред.). Народни песни от Родопския край. София: БАН, 1970;
- Качулев, Иван (съст. и ред.). Народни песни от Североизточна България. Т. 2. София: БАН, 1973;
- Стоин, Елена (съст. и ред.). Народни песни от Самоков и Самоковско. Записал Васил Стоин. София: БАН, 1975

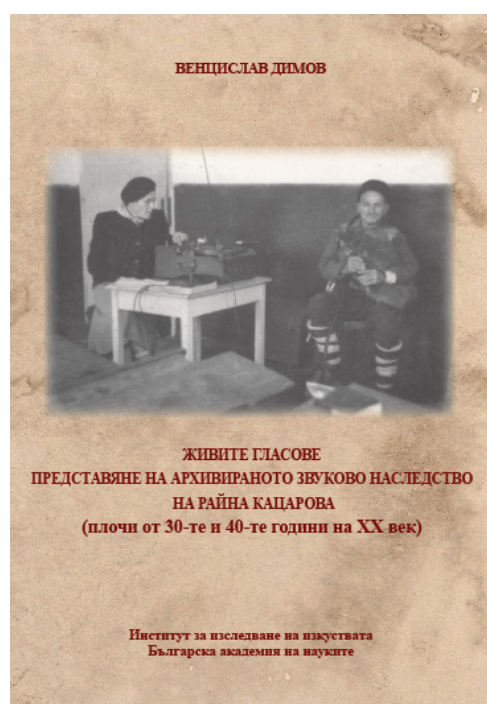

Монографични изследвания със звукови приложения, извънредни издания на списание „Българско музикознание“:

- Найденова, Горица. Музикалнофолклорните диалекти на Елена Стоин в звук. София: Българско музикознание, Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2015, с компактдиск.
- Найденова, Горица. Иван Качулев, музикалните инструменти и звуковата среда. Теренни материали и научно дело. София: Българско музикознание, Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2021, с компактдиск.
- Димов, Венцислав. Живите гласове: представяне на архивираното звуково наследство на Райна Кацарова (плочи от 30-те и 40-те години на XX век). София: Българско музикознание, Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2021, с компактдиск.

Интернетсайтове

- Web-Folk Bulgaria

За базата данни

В базата данни са представени най-вече първични материали от теренна работа (нотиране на терен, теренен звукозапис, теренен видеозапис), според информацията в първичните съпътстващи теренната работа документи (описи на плочи и магнетофонни ленти, теренни тетрадки). Базата данни предоставя начален ориентир за съдържанието на архива. Затова тук е въведена само основната информация за и от документите, следвайки научната традиция на музикалните фолклористи и етномузиколозите в Института за музика (и съответно Института за изкуствознание). Комплексен поглед може да се постигне в пряк досег с пълните комплекти документи на място в архива.

Някои уточнения:

- В полето **„Наименование/инципит“** началният стих на песента – инципитът, е фонетично изписан, т.е. „както се произнася“. Това дава по-голямо приближение към езиковия диалект и следва практиката на музикалните фолклористи.
- В полето **„Музикалнофолклорна област“** най-общо е следвано делението на Елена Стоин от монографията ѝ „Музикално-фолклорни диалекти в България“ (София: Музика, 1981) – единствената до момента обоснована и утвърдена систематизация на музикалнофолклорните диалекти у нас, навлязла и в преподавателската практика. Трябва да се има предвид, че границите между областите в повечето случаи не са твърди.
- В полетата, представящи *функциите на образците*, е следвана функционалната класификация така, както тя кристализира в научната традиция на Института за музикознание/изкуствознание (по-подробно вж. в Наїденова, Горица. Отново за функционалната класификация на образците от традиционната селска музика и научната традиция на Института за музикознание. – В: Българско музикознание, 2021, № 3, с. 3 – 27). Базови тук са следните два възгледа: 1) доминиращата в традиционната селска култура представа за времето е, че то е повтарящо се, циклично, а не линейно; 2) животът в традиционната селска култура (заедно с неговите моменти на пеене, свирене и танц от

различните нива на ритуализация – от най-ниското в ежедневието до най-строгата обредност) се движи в три времеви орбити: *календарният цикъл, индивидуалният жизнен цикъл и жизненият цикъл на общността (или епическият цикъл)*. Тези три цикъла представляват първото, най-високо на класификацията (първото поле – „Функционален цикъл“) и в базата данни те са разположени в реда от кратък към дълъг времеви кръг.

Второто поле – „функционална група“, представя междинно деление на календарния цикъл по сезони, необходимо защото някои функции се отнасят не до конкретен ден в календара, а до период (например игри през Велики посты, песни на Пеперуда, песни на копан, песни на жътва, овчарски свирни, на седянка и т.н.) или до определен сезон (например зимни хора, пролетни хора, летни хора, летни седенки и пр.). В отделна група е изведено мезданското хоро, тъй като то представлява специална категория и когато няма сезонно обозначение или обвързаност с конкретен празник (напр. Великденско хоро), се отнася до неделните дни през цялата година с изключение на постите.

В третото поле (и съответно в третото ниво на класификацията) „събитията“ във всеки от циклите са изведени хронологично. Категориите в „Жизнен цикъл на общността“ обособяват моментите, насочени към единението на общността, с които най-вече се свързва епическото пеене („на трапеза“, „на панаир“ – не бива обаче да се забравя важното място на епическите песни и на сватбената трапеза, които заради единството на обряда в тази класификация остават към сватбата).

В четвъртото поле са въведени *функцията и подфункцията (мястото в конкретния обред) така, както са изписани от самия теренист*. В началната визуализация е показано само това последно поле с номер, отговарящ на съответното място във функционалната класификация. При търсене за определено село или музикалнофолклорна област резултатите ще бъдат подредени според реда им във функционалните цикли.

Такава структура на представяне на образците дава много и разнопосочни възможности за допълнителна ориентация на търсещия. Разгъналите се по този начин последователно във времевите цикли функции могат да възстановят пред него картината на съществуващите обреди и празници в

съответната културна система и да подскажат много за основния поминък на местните хора. Групирането на образците в песенни цикли (коледарски, лазарски и т.н.) ще облекчи улавянето на общите им музикални характеристики. Може също така да подпомогне издирване на образци с конкретни параметри – музикален или стихов размер, орнаментика, мелодийни варианти.

Сътрудниците на Музикалнофолклорния архив са на разположение за осигуряване на достъп до материалите на място, за ориентир в колекциите и в търсенето, както и за предоставяне на компетентна справка за тяхното точно и по-пълно контекстуализиране.

*Горица Найденова
Румяна Маргаритова*